

Sygn. akt III UK 133/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 maja 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący)

SSN Jolanta Frańczak

SSN Krzysztof Staryk (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania J. D.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w J.

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 23 maja 2019 r.,

skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 14 marca 2018 r., sygn. akt III AUa [...],

1. oddala skargę kasacyjną,

**2. zasądza od J. D. na rzecz organu rentowego kwotę 240
(dwieście czterdzieści) zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa
procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 12 października 2016 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w J. (dalej również jako: ZUS) odmówił J.D. (dalej również jako: wnioskodawca) prawa do emerytury, ponieważ uznał, że wnioskodawca

nie wykazał piętnastoletniego okresu pracy w warunkach szczególnych. Organ rentowy uznał za udowodniony okres pracy w warunkach szczególnych wynoszący 14 lat i 5 dni, nie uznał natomiast szczególnych warunków pracy wnioskodawcy, wykonywanej podczas zatrudnienia w Przedsiębiorstwie Robót Drogowo - Mostowych w J. w okresach od 01.04.1985 r. do 31.07.1985 r. i od 01.08.1985 r. do 30.06.1986 r. W tych okresach wnioskodawca pracował na stanowiskach zastępcy kierownika i kierownika Wytwórni Masy Bitumicznej, na których zdaniem ZUS nie wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracy czynności należących do kontroli międzyoperacyjnej, kontroli jakości produkcji i dozoru inżynierjno - technicznego na stanowiskach pracy wykonywanej w warunkach szczególnych.

Odwołanie od powyższej decyzji organu rentowego złożył wnioskodawca.

Wyrokiem z dnia 25 kwietnia 2017 r., IV U [...], Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K. oddalił odwołanie.

Sąd ustalił, że J. D. z dniem 1 kwietnia 1985 r. objął stanowisko zastępcy kierownika Wytwórni Mas Bitumicznych, a następnie od 1 sierpnia 1985 r. - stanowisko kierownika Wytwórni Mas Bitumicznych. Za okres zatrudnienia w Przedsiębiorstwie [...] wnioskodawca otrzymał świadectwo pracy w warunkach szczególnych z dnia 19 września 2016 r., potwierdzające, że w spornym okresie - od 01.11.1983 r. do 30.04.1987 r. - wykonywał pracę, wymienioną w dziale XIV poz. 24 wykazu A w okresie na stanowiskach majstra, zastępcy kierownika, kierownika Wytwórni Mas Bitumicznych oraz elektryka - brygadzysty.

Sąd pierwszej instancji uznał pracę wnioskodawcy na stanowiskach zastępcy kierownika i kierownika wytwórni jako wykonywaną w warunkach szczególnych wymienioną w dziale XIV poz. 24 wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43). Według Sądu nie było możliwe zaliczenie całego spornego okresu do okresów pracy w warunkach szczególnych z uwagi na to, że produkcja mas bitumicznych nie trwała przez cały ten okres. Na podstawie dowodu z przesłuchania wnioskodawcy w charakterze strony Sąd ustalił, że masa bitumiczna wytwarzana była tylko w okresie wiosenno - letnim,

a od grudnia do marca produkcji nie było i w tym okresie pracownicy wytwórni zajmowali się remontami i konserwacją wszystkich urządzeń i maszyn. W okresie od grudnia 1985 r. do marca 1986 r. nie był wypłacany wnioskodawcy dodatek za szkodliwe warunki pracy. Odjęcie ze spornego okresu 4 miesięcy tj. okresu od grudnia 1985 r. do marca 1986 r. i doliczenie do okresów pracy wykonywanej w warunkach szczególnych okresów produkcji mas bitumicznych tj. okresów od 01.04.1985 r. do 30.11.1985 r. i od 01.04.1986 r. do 30.06.1986 r. daje w sumie 14 lat, 11 miesięcy i 5 dni.

Powyższy wyrok Sądu Okręgowego wnioskodawca zaskarżył apelacją.

Wyrokiem z dnia 14 marca 2018 r., III AUa [...], Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację.

Sąd drugiej instancji powołał się na art. 184 w związku z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2017 r., poz. 1383) oraz na § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze. Według Sądu twierdzenia wnioskodawcy, że również w okresie od 1 grudnia 1985 r. do 31 marca 1986 r. wykonywał pracę w warunkach szczególnych, wymienioną w wykazie A, dział XIV, poz. 24, nadzorując pracowników, wykonujących pracę w warunkach szczególnych (prace montażowe konstrukcji metalowych, świadczone na wysokości) nie zostały wykazane w toku procesu i nie zostały poparte żadnymi dowodami.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że obecnie wydane orzeczenie nie zamyka wnioskodawcy możliwości ubiegania się o wcześniejszą emeryturę z tytułu pracy w warunkach szczególnych w ogólności. Zważywszy na wymiar okresu uwzględnionego do stażu pracy w warunkach szczególnych oraz wskazywany przez wnioskodawcę charakter pracy w wyłączonym, zimowym okresie wstrzymania produkcji masy bitumicznej, w pierwszej kolejności zwrócić należałoby się do Przedsiębiorstwa Robót Drogowo - Mostowych w J. Sp. z o.o. o sprostowanie świadectwa pracy lub wyjaśnienie przyjętej kwalifikacji.

Powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego odwołujący się zaskarżył skargą kasacyjną, opierając skargę na obydwu podstawach kasacyjnych (art. 398³ § 1

pkt 1 i 2 k.p.c.). W ramach podstawy materialnoprawnej (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) zarzucił niewłaściwe zastosowanie art. 184 w związku z art. 32 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 Nr 39, poz. 353 ze zm.) w związku z § 2 i § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, polegającego na przyjęciu przez Sądy obydwu instancji stanowiska, że praca skarżącego w okresie od grudnia 1985 r. do marca 1986 r. w charakterze nadzorującego pracowników, wykonujących prace w warunkach szczególnych, a to prace montażowe konstrukcji metalowych, świadczone na wysokościach, nie stanowiła pracy o jakiej mowa w wykazie A dział XIV poz. 24 załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. i nie była wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, co skutkowało niezaliczeniem tego okresu pracy do pracy wykonywanej w szczególnych warunkach i stwierdzeniem braku przesłanek do nabycia prawa do wcześniejszej emerytury.

W ramach podstawy procesowej (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.) zarzucono naruszenie:

- art. 227, art. 235 i art. 258 w związku z art. 382 k.p.c. przez oparcie rozstrzygnięcia na niekompletnym materiale dowodowym i braku wyjaśnienia przez Sąd pierwszej i drugiej instancji charakteru pracy skarżącego od grudnia 1985 r. do marca 1986 r. jako sprawowanej przez skarżącego „kontroli jakości produkcji” (pkt 24 działu „Prace różne”, zał. nr 1 do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r.);

- art. 233 § 1 w związku z art. 391 oraz art. 378 § 1 i art. 382 k.p.c. przez przyjęcie przez Sąd drugiej instancji za własne ustaleń faktycznych Sądu Okręgowego w K. bez jakichkolwiek merytorycznych rozważań w tej kwestii w sytuacji, gdy zarzuty apelacji obejmowały przede wszystkim sprzeczność ustaleń Sądu pierwszej instancji ze zgromadzonym materiałem dowodowym, co skutkowało tym, że zarzuty apelacyjne w ten sposób nie zostały rozpoznane.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w [...], a także uchylenie w całości poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego w K. i orzeczenie co do istoty przez uznanie prawa skarżącego do emerytury z tytułu

pracy w warunkach szczególnych poczynawszy od 1 października 2016 r. oraz zasądzenie od organu rentowego na jego rzecz zwrotu kosztów zastępstwa procesowego; ewentualnie o uchylenie zaskarżonych wyroków i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o oddalenie skargi oraz o zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Odnosząc się w pierwszej kolejności do zarzutu naruszenia art. 382 k.p.c., należy przypomnieć, że w myśl tego przepisu, sąd drugiej instancji orzeka na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym. Wypada zaś podkreślić, że materiałem zebrany w rozumieniu tego przepisu są twierdzenia, wnioski i zarzuty stron oraz przeprowadzone dowody. Za ugruntowany w orzecznictwie należy przy tym uznać pogląd, że art. 382 k.p.c. może stanowić usprawiedliwioną podstawę skargi kasacyjnej wówczas, gdy skarżący wykaże, że sąd drugiej instancji bezpodstawnie pominął część zebranego materiału oraz że uchybienie to mogło mieć wpływ na wynik sprawy (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 6 stycznia 1999 r., II CKN 100/98, OSNC 1999 nr 9, poz. 146 i z dnia 7 lipca 1999 r., I CKN 504/99, OSNC 2000 nr 1, poz. 17 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2015 r., III UK 87/14, LEX nr 1646026).

W niniejszej sprawie Sąd drugiej instancji wziął pod uwagę wyjaśnienia wnioskodawcy złożone przed Sądem pierwszej instancji, że w okresie od grudnia do marca, a więc w okresie zimowym była przerywana produkcja masy asfaltowej z uwagi na przerwy w budowie dróg. W spornym okresie lat 1983 – 1987 zimy było mroźne i śnieżne, co przy stosowanej wówczas technologii kładzenia mas bitumicznych wymuszało przerwę w budowie i naprawie dróg. Jedynymi wyjątkami były włoskie maszyny ze specjalnymi nagrzewnicami, które wykorzystano w latach siedemdziesiątych do budowy drogi ekspresowej w W. do K. (tzw. [...]). Kryzys ekonomiczno – finansowy w latach osiemdziesiątych XX wieku uniemożliwiał stosowanie tych drogich maszyn. Z wyjaśnień wnioskodawcy wynika,

że w okresach od grudnia do marca brygada produkująca pod nadzorem skarżącego masy bitumiczne dla potrzeb dróg lokalnych zajmowała się przeprowadzaniem remontów maszyn.

W tym kontekście Sąd Najwyższy wziął pod uwagę, że urządzenia do produkcji tych mas bitumicznych stały „pod gołym niebem”, zatem, gdy były ośnieżone i zamarznięte, wykonywanie prac remontowych na wysokościach, co sugerował wnioskodawca, byłoby bardzo utrudnione, a często zapewne niemożliwe. Wnioskodawca nie zaproponował żadnego świadka lub dokumentu, który potwierdziłby wykonywanie w okresie zimowym prac remontowych na wysokości pod osobistym nadzorem skarżącego. W tej sytuacji wyjaśnienia skarżącego słusznie zostały przez Sąd drugiej instancji uznane za gołosłowne i nie pozwalające na ich uwzględnienie w rekonstrukcji ustaleń faktycznych. Z tych względów zarzut naruszenia art. 227, art. 235 i art. 258 w związku z art. 382 k.p.c. należało uznać za nieuzasadniony.

Niesłuszny jest również zarzut naruszenia art. 233 § 1 w związku z art. 391 oraz art. 378 § 1 i art. 382 k.p.c., gdyż nie występuje sprzeczność ustaleń Sądu pierwszej instancji ze zgromadzonym materiałem dowodowym; nie można więc uznać, że tak ujęte zarzuty apelacyjne nie zostały rozpoznane.

Za nieusprawiedliwiony Sąd Najwyższy uznaje również kasacyjny zarzut naruszenia prawa materialnego art. 184 w związku z art. 32 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz § 2 i § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze.

Warunek szkodliwości określa przepis art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej, stanowiąc, że za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia. Wykazy i rodzaje prac ujęte w rozporządzeniu mają więc charakter normatywnie zamknięty, co z reguły zwalnia z dalszego badania, czy pracownik zatrudniony na danym stanowisku rzeczywiście był narażony na określony stopień szkodliwości. W art. 32

ust. 2 i 4 cytowanej ustawy chodzi nie tylko o normatywnie zadekretowany w rozporządzeniu rodzaj pracy lecz również o szkodliwe oddziaływanie wynikające z zajmowania określonego stanowiska, czyli przede wszystkim ze względu na środowisko (miejsce), w którym praca jest wykonywana. Regulacja z działu XIV, poz. 24 wykazu, stanowiącego załącznik do rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, ma normatywnie charakter uniwersalny. Taki sposób regulacji został wybrany przez prawodawcę, gdyż w przeciwnym razie należałoby szczegółowo określać (kwalifikować) każdy przypadek dozoru w zależności od szkodliwości pracy w danym miejscu pracy. Prawodawca nie przyjął takich jednostkowych regulacji, na przykład przez stwierdzenie, że pracą w szczególnych warunkach są kontrola lub dozór przy obsłudze pieców koksowniczych lub przy produkcji karbidu. Norma z działu XIV, poz. 24 jest zatem wspólna, co jednak wymaga zastrzeżenia, że nie każda praca podstawowa w szczególnych warunkach powoduje szkodliwe warunki pracy dla kontrolującego (dozorującego), na przykład w jednostkowym ujęciu praca kierowcy samochodu ciężarowego powyżej 3,5 tony nie musi powodować, że kierownik transportu będzie zatrudniony w szczególnych warunkach (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2016 r., III UK 12/16, LEX nr 2163306).

Relevantne znaczenie ma więc warunek szkodliwości pracy na stanowisku kontroli czy nadzoru wynikającej z pracy podstawowej (art. 32 ust. 2 i 4 ustawy emerytalnej). W kwalifikacji spornych stanów faktycznych nie powinna decydować argumentacja odwołująca się do świadczenia jako "przywileju", bo regulacja nie jest oparta na dodaniu prawa (uprzywilejowaniu), lecz wynika z istotnej różnicy w warunkach pracy, w których pracownik zatrudniony jest przy pracach szkodliwych dla zdrowia. Określone kontrole i dozór jako praca w szczególnych warunkach ma swoje własne znaczenie na gruncie przepisu działu XIV, poz. 24 wykazu, stanowiącego załącznik do rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Nie może być redukowana tylko do bezpośredniej kontroli i zarządzania pracami pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach. Oznacza to, że norma ta spełnia się nie tylko w odniesieniu do

bezpośrednich przełożonych tych pracowników, czyli majstrów, mistrzów lub starszych mistrzów, lecz może obejmować także kierowników wydziałów, którzy pośrednio sprawują kontrolę lub dozór, jeśli ich praca na stanowiskach z działu XIV, poz. 24, wykonywana była w szkodliwych warunkach, wynikających z wykonywania pracy podstawowej przez innych pracowników w szczególnych warunkach. Oczywiście poza potrzebą dalszej argumentacji jest stwierdzenie, że musi to być praca stała i w pełnym wymiarze (§ 2 rozporządzenia).

W tym kontekście Sąd Najwyższy uznał, że wnioskodawca nie udowodnił, że w okresie zimowym (od grudnia do marca) wchodził na górny poziom oblodzonej i wysokiej konstrukcji maszyny produkującej masy bitumiczne lub - w pełnym wymiarze czasu pracy (przez 8 godzin dziennie) nadzorował prace remontowe robotników naprawiających maszyny na wysokości powyżej trzech metrów. Z uwagi na warunki atmosferyczne i niedostatki oświetlenia w czasie krótkich zimowych dni, przedstawione w skardze kasacyjnej sugestie wnioskodawcy o wykonywaniu prac remontowych na świeżym powietrzu (bez zadaszenia) i ich nadzorowaniu codziennie przez osiem godzin dziennie, są całkowicie nieprzekonujące.

Subsumcja przyjęta w zaskarżonym wyroku nie nasuwa więc wątpliwości.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c. i art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w związku z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych).